

Inventering skogsbete och fäboddrift i Sverige

Foto: Andreas Norin

Från mellersta Värmland, södra Dalarna och norröver i Sverige finns idag knappt 200 fäbodar med frigående tamdjur på skogen. En del fäbodar drivs traditionellt med mjölkning av djuren medan andra fäbodar håller betande djur i syfte att hålla vallen öppen. Ofta är det ett fåtal av alla mark - och/eller stugägare vid en fäbod som håller djur runt fäboden. Flera av de brukare som har fäboddriften som en del av näringsverksamheten har inte tillräckligt med bete hemma på gården utan är beroende av det bete som skogen runt fäboden erbjuder. Oavsett syftet med djurhållningen på fäbodar runt om i Sverige så finns de flesta av fäbodarna i områden med fasta stammar av björn, varg och/eller lodjur. Ersättningsystemet för skador orsakade av stora rovdjur har tidigare krävt att dödade tamdjur ska besiktigas, för att ersättning ska utgå. Detta kan emellertid vara omöjligt för tamdjur som försvinner på skogen i samband med angrepp. 2002 formades Viltskadekungörelsen om i vissa delar och är nu möjligt för fäbodbrukarna att få ersättning även för saknade djur.

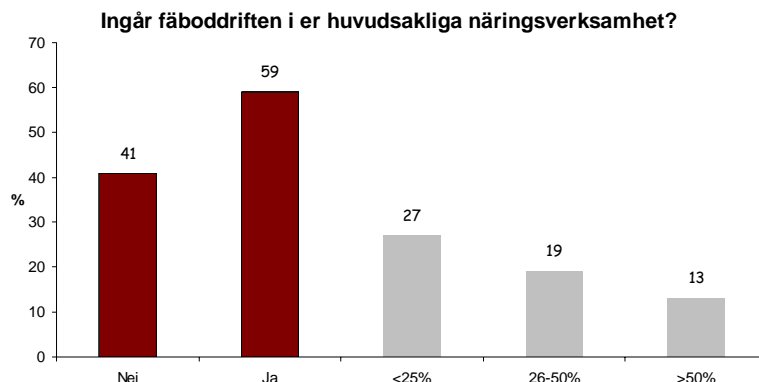
Blankett till fäbodbrukare

Under hösten 2001 skickade Viltskadecenter (VSC), på uppdrag av Naturvårdsverket, ut en blankett till fäbodbrukare samt brukare med skogsbetande djur. Syftet var främst att försöka sammanställa antalet brukare med tamdjur på skogen och rovdjursskador på lösgående tamdjur sedan 1996, samt att undersöka vilka förebyggande åtgärder mot rovdjuren som brukarna själva eventuellt använder sig av. Totalt fick VSC svar från 124 brukare fördelade på länen enligt följande: Dalarna 57 st, Värmland 2 st, Gävleborg 19 st, Jämtland 30 st, Västerbotten 9 st och Västernorrland 5 st. Följande redovisning bygger alltså enbart på de uppgifter vi fått genom blankettundersökningen.

Sammanställning av blanketten

59 % av de 124 brukarna har angivit att fäboddriften är en del av deras näringsverksamhet och 13 % uppger att det är > 50 % av deras inkomst (figur 1).

Totalt har de 124 brukarna cirka 1 300 nöt, 60 hästar, 1 350 får och 420 getter som betar lösa på skogen varje år. I genomsnitt har brukarna följande flockstorlekar: nöt 15 (1-74), häst 3 (1-10), får 36 (1-288) och get 25 (1-88). Förlusterna till rovdjuren per år redovisas i tabell 1. **I genomsnitt förlorar en fäbodbrukare med får 3,4 % till rovdjur per betessäsong (alla rovdjur sammanlagt), men alla brukare drabbas dock inte av angrepp.** Undersökningen visar att andelen brukare som drabbas av angrepp varierar mellan 2-7 % per år. Mellan 1996-2001 har 15 % av fäbodbrukarna någon gång haft angrepp av rovdjur på sina tamdjur och förlusten för den enskilda brukaren kan vara stor. I tabell 2 redovisas variationen i förluster till respektive rovdjur under en betessäsong, baserat på brukarnas egna uppgifter.

Figur 1. Fäboddriften ingår i näringsverksamheten för 59 % av brukarna. De grå staplarna redovisar hur stor del av näringsverksamheten som fäboddriften utgör hos dessa 59 %.

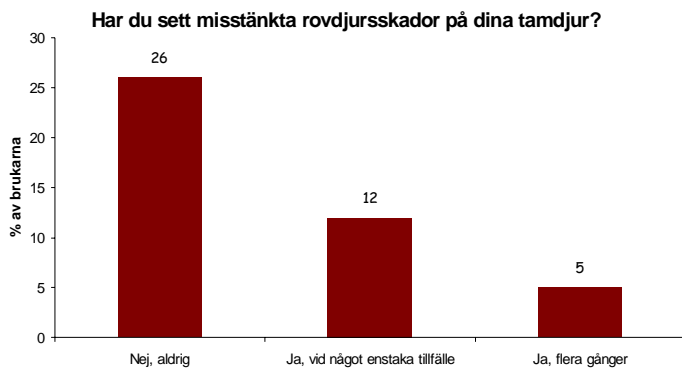
Foto: Andreas Norin

Tabell 1. Tamdjursförluster i procent per år. I siffran för förluster till rovdjur ingår de djur som brukaren uppgett dödat av respektive rovdjur. Djur som de uppgett att de inte vet vad som hänt med, är inte med i siffran. Den röda kolumnen anger samlad förlust till rovdjuren per år.

% / år	Sjukdom	Olycksfall	Räv	Varg	Lodjur	Björn	Hund	Rovdjur
Nöt	0,5	0,2				0,0005		
Häst	0,3	0,3						
Får	0,0006	0,4	0,0002	0,5	0,2	2,7	0,2	3,4
Get	0,1	0,8				0,2	0,1	0,2

Vi frågade även brukarna om de någon gång sett misstänkta rovdjursskador på sina tamdjur (figur 2). De observerade skadorna var till exempel bit och rivskador, rädda och stressade djur, brutna ben eller andra fysiska skador på grund av vild flykt, avslagna käkar och juverskador. Några brukare talar om så kallade sekundära effekter och skador som uppstår på grund av rovdjurens närvaro i skogen runt fåboden. Dessa sekundära effekter kan vara utebliven brunst, kastningar och juverinflammationer på grund av stress som tamdjuren känner vid rovdjurens närvaro

Figur 2.

Tabell 2. Bland de brukare som drabbas av rovdjursangrepp i sin besättning varierar förlusterna från enstaka djur till större delen av besättningen. Tabellen visar genomsnittsuttaget samt de max- och minimi uttag som en rovdjursart har gjort i en besättning under en betessäsong. (Brukarna egna uppgifter.)

	medel %	max %	min %
Björn	10	26	1
Varg	67	91	28
Lodjur	9	21	6

Foto: Andreas Norin

Skadeförebyggande åtgärder

På frågan om brukarna stänger in sina djur under natten (i stall eller natthage med eltråd) svarade 60 % ja, varav några stänger in enbart delar av besättningen. 6 % uppger att de i mer eller mindre utsträckning använder sig av någon form av vallfolk medan 4 % använder sig av hundar på olika sätt. De flesta av dem som använder sig av hundar anger att det är hundar som går lösa på vallen och varnar om det händer något runt vallen dag- eller nattetid. Av de 18 brukare som haft rovdjursangrepp på sina tamdjur tar 22 % in alla djur över natten medan 11 % tar in delar av besättningen. Vi frågade även brukarna om de märker på sina djur att det finns rovdjur i närheten. 45% hade märkt det enstaka gånger per säsong och 26 % aldrig märkte något. Brukarna märker rovdjursförekomst genom att djuren kommer skenande hem till vallen eller springer långt åt håll de aldrig brukar gå åt. Djuren kan också i flera dagar vägra att gå åt ett håll där de var några dagar innan samt kan djuren ibland vara rädda och stressade. De rovdjursskadeförebyggande åtgärder som brukarna själva använder sig av finns listade i tabell 3.

Tabell 3. Brukarnas egna åtgärder för att förebygga rovdjursskador

- Släpper flocken på olika ställen för vart år
- Innanför hägn vid fåbod
- Vuxna flasklamm gör flocken social
- Tillsyn varje dag, tätare tillsyn
- Fåbod och marker runt om befolkas av turister om somrarna
- Tar man in djuren under natten luktar de mer människa
- Tar in dem i stall eller natthage över natten
- Bevakning kvällar och nätter
- Vallfolk ibland
- Hundar på fåbodvallen

Viltskadecenter planerar nu ett större fåbodprojekt avseende rovdjursproblem vid fåboddrift.

Viltskadecenter
Grimsö Forskningsstation
730 91 Riddarhyttan
0581-920 70
www.viltskadecenter.com